Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Despre contractul social
sau
Principiile dreptului politic

de

Jean-Jacques Rousseau

cetățean al Genevei

Ediție revizuită și adăugită

Traducere, note și prefață de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

CUPRINS

Le mal terrible de la corruption (prefață de Lucian Pricop).... 7
Notă asupra ediției..... 17

Despre contractul social sau Principiile dreptului politic... 19
Avertisment..... 20
Cartea întâi..... 21
Cartea a doua..... 44
Cartea a treia..... 76
Cartea a patra..... 124

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

CARTEA ÎNTÂI

Vreau să văd dacă, în materie civilă, poate exista vreo regulă legitimă și precisă de guvernare, luându-i pe oameni așa cum sunt, iar legile așa cum pot să fie.[1] Voi căuta neîncetat să îmbin în această cercetare ceea ce permite dreptul cu ceea ce impune interesul, astfel încât dreptatea și utilitatea să nu fie în opoziție.

Intru în materie, fără să dovedesc însemnătatea subiectului meu. Voi fi întrebat dacă sunt prinț ori legiuitor fiindcă scriu despre Politică? Voi răspunde că nu sunt și tocmai de aceea scriu. Dacă aș fi prinț ori legiuitor, nu mi-aș pierde vremea să vorbesc despre ceea ce ar trebui să se facă, ci aș face sau aș tăcea.

În calitate de cetățean al unui stat liber și membru al suveranității naționale fiind, oricât de slabă ar fi înrâurirea pe care ar putea-o avea glasul meu asupra treburilor publice, dreptul de a vota este suficient pentru a-mi impune datoria de a mă gândi. Și gândind asupra formelor de guvernare, sunt fericit că găsesc mereu noi motive de a iubi guvernarea țării mele![2]

---

[1] Rousseau își declară intențiile explicite de a reflecta asupra principiilor de drept public și nu asupra istoriei politice, diferențiindu-se totuși de Montesquieu care procedase la o analiză a instituțiilor existente (în *Spiritul legilor*) și propunând o judecată asupra instituțiilor așa cum ar trebui să fie. *(n. ed.)*

[2] Țara la care face trimitere este Geneva, pe atunci (mai exact, din 1584 până în 1815), o republică independentă, aflată într-o „alianță permanentă" cu Confederația Elvețiană. *(n. ed.)*

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

CAPITOLUL I
Subiectul cărții întâi

Omul s-a născut liber[1], dar este în lanțuri pretutindeni[2]. Unul se socotește stăpânul altora, deși este mai sclav decât ei. Cum s-a petrecut această schimbare? Nu știu. Dar ce poate legitima această schimbare? La o astfel de întrebare cred că voi putea răspunde.

Dacă n-aș avea în vedere decât forța și efectul ei, aș spune: câtă vreme un popor e silit să se supună și se supune, face un lucru bun; îndată, însă, ce poate scutura jugul și-l scutură, face și mai bine – căci, dacă-și redobândește libertatea prin același drept care i-a răpit-o, înseamnă că trebuie să și-o recapete sau că nu trebuia niciodată să i se ia. Dar ordinea socială este un drept consfințit pe care se întemeiază toate celelalte. Totuși, dreptul acesta nu derivă de la natură și, deci, s-a stabilit prin convenții. Urmează, firește, să știm care sunt aceste convenții. Până atunci, însă, sunt dator să argumentez ceea ce am afirmat.

---

[1] Această expresie articulează o presupoziție teoretică a naturii omului. Libertatea este definită ca independență, existând, fără îndoială, o dependență a omului de natură prin intermediul nevoii, dar nu există niciun fel de umilință în acest lucru. Dimpotrivă, este umilitor pentru o voință să fie supusă altei voințe, această dependență neavând niciun fundament natural. (*n. ed.*)

[2] Observația realității istorice dovedește că supunerea omului este universală. În tot secolul al XVII-lea, omul trăiește în interiorul unui sistem politic care nu înscrie libertatea în organizarea politică și juridică. În consecință, existența dominantului și a dominatului conduce spre concluzia că dominantul nu este mai liber decât dominatul. (*n. ed.*)

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

CAPITOLUL II
Despre cele dintâi societăți

Cea mai veche dintre societăți și singura naturală este familia. Chiar și astăzi copiii rămân legați de tatăl lor, dar numai cât timp au nevoie de dânsul ca să-i crească. Îndată ce încetează nevoia, legătura naturală se desface. Copiii, odată scutiți de supunerea pe care o datorau tatălui lor, și tatăl – scutit de grija pe care o datora copiilor, și unii și altul își capătă independența. Dacă ei continuă să trăiască împreună, n-o mai fac natural, ci voluntar; iar familia însăși nu se menține decât prin convenție.

Această libertate comună (a tuturor) este o consecință a naturii omului. Paza propriei vieți este prima lege a omului, iar cele dintâi griji trebuie să le poarte persoanei sale; de unde rezultă că, îndată ce a ajuns la vârsta rațiunii, fiind singurul capabil să aprecieze mijloacele potrivite să-i păstreze libertatea, devine astfel propriul său stăpân.

Așadar, se poate spune că familia este întâiul model al societăților politice: șeful este imaginea tatălui, poporul – imaginea copiilor; iar toți laolaltă, născuți egali și liberi, nu-și înstrăinează libertatea decât pentru folosul lor. Cu o singură deosebire: în familie, dragostea tatălui către copii se achită prin grija pe care le-o poartă, pe când în stat plăcerea de a conduce se substituie dragostei pe care șeful n-o are față de poporenii săi.[1]

Grotius[2] neagă ideea că orice putere umană ar fi instituită numai în folosul celor care sunt guvernați și oferă ca exemplu

[1] *Familia ca societate naturală* este o perspectivă influențată de teoria lui Samuel von Pufendorf (din *Despre legea naturii și a națiunilor*, 1672) și a celei a lui John Locke (din *Două tratate despre cârmuire*, 1690). În accepțiunea lui Rousseau, în această „familie" tatăl reprezintă șeful, iar copiii – poporul. (*n. ed.*)

[2] Hugo Grotius (Hugo de Groot), (1583 – 1645), jurist, teolog, istoric și diplomat olandez, unul dintre fondatorii teoriei dreptului natural. Promovând eliberarea

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

sclavia. Felul lui de judecată constă în a stabili întotdeauna dreptul pe baza violenței.* S-ar putea folosi o metodă mai consecventă, care să nu mai fie favorabilă tiranilor.

După Grotius, nu se știe dacă întreaga omenire este a unei sute de oameni sau dacă această sută de oameni aparține omenirii, și-n toate scrierile lui înclină pentru întâia părere. Acesta este și sentimentul lui Hobbes[1]. Iată, prin urmare, specia umană împărțită în turme de vite și având câte un conducător care-și păstorește turma pentru a o mânca.

După cum păstorul s-a născut superior turmei sale, tot astfel și păstorii de oameni, adică cei care sunt conducători, sunt superiori, prin natura lor, popoarelor. Astfel judeca, după spusele lui Philon[2], împăratul Caligula, trăgând, firește, din această analogie, concluzia că regii erau zei sau că popoarele erau niște vite.

Raționamentul lui Caligula este, în fond, același cu raționamentele lui Hobbes și ale lui Grotius. Înaintea tuturor, Aristotel

---

dreptului de sub tutela teologiei, Grotius a susținut faptul că dreptul nu se întemeiază pe voința vreunei divinități, ci pe natura omului și pe principiile rațiunii. Este autorul lucrărilor: *Marea liberă (Mare Liberum)* (1609), în care susține libertatea comerțului în largul mării; *Despre dreptul păcii și războiului (De iure belli ac pacis)* (1625), lucrare prin care sistematizează în premieră dreptul internațional într-o formă care a fost multă vreme utilizată drept îndreptar diplomatic. *(n. ed.)*

* „Cercetările savante asupra dreptului public nu sunt deseori decât istoria unor vechi abuzuri; iar noi am dovedit încăpățânare fără sens insistând prea mult să le studiem." (*Tratat despre interesele Franței față de vecinii săi*, de Marchizul d'Argenson, tipărit la Rey, în Amsterdam). Iată ce a făcut Grotius! *(n. a.)*

1 Thomas Hobbs (1588 – 1697) *(Elements of Law Natural and Politic,* 1640) pleacă de la o premisă diferită de cea a lui Grotius. Departe de a avea o natură socială, care îl dirijează pe om spre înțelegerea cu semenii *(appetitus socialis)*, acesta este caracterizat prin egoism și, prin natura lui, este oricând dispus să-și apere interesele prin luptă. De aici și comentariile lui Hobbs la sentințele paremiologice: *homo homini lupus* (omul este lup pentru om) și *bellum omnium contra omnes* (războiul tuturor contra tuturor), din *Elementele dreptului natural și politic*, 1640. *(n. ed.)*

2 De la filosoful mistic evreu de limbă greacă Philon din Alexandria (15/10 î.Hr. – 54 d.Hr.) ne-au parvenit informații asupra antisemitismului împăratului roman Caligula. Philon este cel care conduce în 39/40 d.Hr. delegația pe care evreii alexandrini o trimit fără rezultat împăratului Caligula (*vezi Ambasada către Gaius*, o diatribă asupra politicilor discriminatorii din Imperiul roman). *(n. ed.)*